

**ВИРОБЛЕННЯ ЗДАТНОСТІ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ
МОБІЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ПІДРОЗДІЛІВ
СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ У КОНТЕКСТІ
ЗДІЙСНЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Забезпечення повноцінного військового захисту та правопорядку в країні завжди виставляли досить високі вимоги до підготовки таких фахівців. Причому, підрозділи (загони) спеціального призначення завжди відрізнялись певною специфікою та екстремальністю своєї діяльності, що вимагає не тільки більш специфічного озброєння та оснащення, але й більш високого рівня бойової та спеціальної підготовки, у порівнянні із звичайними лінійними підрозділами. Екстремальні ж умови, в силу великої динамічності подій, на перший план по значимості й впливові на поведінку людини виводять бойові психічні стани, які дозволяють оперативно вирішувати коловорот мінливих ситуацій. Тобто, виконання завдань служби завжди вимагають від бійця мобілізацію зовнішніх та внутрішніх ресурсів, які б дозволили діяти на межі своїх можливостей.

Зрозуміло, що дії в екстремальних умовах безпосередньо пов'язані і з певною формою психічної напруги, бо спецпризначенці це військовослужбовці, що завжди мають бути напоготові у випадку виникнення будь-якої надзвичайної ситуації. Тому і рівень стресу та тривожності, у них першочергово може бути вищим. І саме тому виявляється необхідність приділення більш пильної уваги на підготовку цих фахівців правоохоронного та військового сектору.

Вже доведено, що саме психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів є в значній мірі гарантією успішної професійної діяльності в екстремальних ситуаціях[3]. Загалом, під психологічною підготовкою розуміють цілісний і організований процес формування у військових психічної стійкості і психологічної готовності до дій у бою, у складних і небезпечних умовах, в обстановці, яка різко змінюється, під час тривалої нервово-

психологічної напруги, подолання труднощів, пов'язаних із виконанням військового обов'язку як у воєнний, так і у мирний час[2].

Реалізацію професійного рівня підготовленості до дій в екстремальних умовах із найменшими психологічними втратами забезпечує стан психологічної готовності. Під психологічною готовністю мається на увазі система психологічних і психофізіологічних характеристик суб'єкта, що забезпечують успішність і результативність певних дій та діяльності. Стан психологічної готовності допомагає успішно виконувати свої обов'язки, використовувати знання, досвід, особисті якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати свою діяльність при появі непередбачених перешкод.

Слід відзначити, що готовність розділяють на загальну, як стійку характеристику особистості (працездатність) і тимчасову (ситуативну, певний «передстартовий стан») (Левітов М.Д., Кузьміна Н.В., Гоноболін Ф.Н. та ін.). Загальна психологічна готовність – це надбані установки, знання, уміння й навички, досвід, мотиви діяльності. На її основі виникає готовність до виконання визначених поточних завдань діяльності. До позитивних рис тривалої готовності відносяться: відповідність структури змісту та умовам професійної діяльності, легкість актуалізації та включення у виконання задач, пластичність, поєднання стійкості та динамізму. Тимчасова психологічна готовність – це актуалізація, пристосування всіх сил, створення психологічних можливостей для успішних дій у певний момент; це динамічний, цілісний стан особистості, внутрішня настроєність на певну поведінку, мобілізація всіх сил на активні та доцільні дії. Вона визначає розуміння задачі, усвідомлення відповідальності, бажання домогтися успіху й т.і. [4]. Динамічну структуру стану психологічної готовності до складних видів діяльності складають наступні взаємопов'язані елементи: 1) усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства або завдання, поставленого іншими; 2) усвідомлення цілей, рішення яких призведе до задоволення потреб або виконання завдання; 3) усвідомлення та оцінка умов протікання майбутніх дій, актуалізація подібного минулого досвіду; 4) визначення на основі досвіду і оцінки майбутніх умов діяльності найбільш ймовірних і допоміжних способів вирішення завдань; 5) прогнозування прояву своїх емоційних, інтелектуальних, мотиваційних і вольових процесів,

оцінка співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату; б) мобілізація сил у відповідності з умовами та завданням, самонавіювання в досягненні мети [1].

Варто врахувати, що наявність стресових факторів, постійної вітальної загрози для життя, висока ймовірність поранення чи каліцтва, необхідність повної віддачі психічних і фізичних сил при здійсненні службово-бойової діяльності, особливо тривалої, значно знижують функціональні резерви організму, аж до їх повного виснаження. Саме тому основною метою забезпечення підтримання оптимального рівня праце- та боєздатності бійців спецпідрозділів є вчасна навченість їх оптимальному використанню власних психологічних ресурсів, задля забезпечення успішності виконання службово-бойових завдань та максимально швидкого і ефективного відновлення.

Як вже зазначалось, психологічна готовність є певним психічним станом, що характеризується мобілізацією ресурсів суб'єкта праці на виконання конкретної діяльності. Цей стан є першочерговим, від наявності якого з перших хвилин залежить успішність виконуваних дій, мобілізація сил, відповідно до умов і завдань, самонавіювання, віра в успішне досягнення мети. [7] В цілому, психологічну мобілізацію можна визначити як тимчасову активізацію якостей особистості (головним чином моральних і вольових), що допомагає високоякісному виконанню певної діяльності. При цьому важливо розуміти, що її ціль не формування стійких властивостей особистості, а формування на основі наявних властивостей особистості певних і корисних для очікуваної або виконуваної діяльності психічних станів. Ці стани, підсилюючи (нехай хоча б і тимчасово) потрібні властивості особистості, забезпечують більш успішне виконання службово-бойових завдань. [5] Реалізацію навчання бійців підрозділів (загонів) спеціального призначення здатності до психологічної мобілізації можливо здійснювати в контексті загальної чи спеціальної підготовки. Загальна психологічна підготовка має на меті формування світогляду, способу життя і мислення військовослужбовця як воїна-бійця; всебічних уявлень про сучасний бій; вольових якостей і навичок регуляції власних емоційно-вольових станів. Спеціальна ж психологічна підготовка спрямовується на формування і розвиток психічних функцій, необхідних для ефективного виконання

специфічних завдань, обумовлених особливостями бойової спеціальності.

Цільова психологічна підготовка має головним завданням максимальну деталізацію динамічного образу при виконанні конкретних бойових завдань. [2] При цьому, в ході наступу відзначається наступна динаміка психічних станів воїнів: з'являється бойове збудження, азарт, душевний підйом, пригнічується страх, загострюються реакції на пригноблюючі чинники бойової обстановки, мобілізуються всі можливості воїнів, їх воля, почуття ненависті до ворога. В той же час, виконання значної кількості поточних функціональних завдань (підготовка озброєння, техніки, спорядження) на якийсь час відволікають їх від психологічно травмуючих переживань[2]. Крім того, в момент виконання службово-бойового завдання, професіонал опирається на навички, отримані під час навчання. Емоції тільки заважають цьому, змінюючи фізіологічний стан і спотворюючи увагу, пам'ять, мислення, роблячи людину вразливою, та "розмиваючи" головну мету.

Саме тому вкрай важливим є формування здатності до психологічної мобілізації і спроможність швидко та свідомо «вмикати та вимикати» власні емоції. Така здатність забезпечує саморегуляцію власного психоемоційного стану, відповідно до навколишніх умов.

Причому, навчити бійців успішно справлятися із емоційними станами, можливо як в контексті психологічної підготовки, так і в ході бойової, застосовуючи психологічне моделювання. Однак, дана реалізація має здійснюватись із обов'язковим психологічним супроводом і подальшим обговоренням, задля вироблення усвідомленого розуміння, та адекватної корекції психологом, у разі необхідності.

Таким чином, професійна діяльність військовослужбовців підрозділів спеціального призначення відбувається завжди в екстремальних умовах, де успіх виконання поставлених завдань залежить не тільки від фізичного та функціонального стану бійця, а й від його психологічної готовності. Першочерговим критерієм наявності даного психологічного стану є здатність воїна до психологічної мобілізації. Навчити свідомо активізувати цей стан можливо в контексті здійснення саме психологічної підготовки, та

застосуванню психологічного моделювання під час бойової підготовки.

Література

1. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Мн.: Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.

2. Інформаційно-довідковий матеріал занять з психологічної підготовки, як предмета навчання індивідуальної підготовки за модульним принципом під час проведення заходів бойової підготовки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2018/06>

3. Логачев М. Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.06 – юридична психологія / М. Г. Логачев. – Харьков, 2001. – 21 с.

4. Москалець В. П Проблема вивчення поняття «Готовність до професійної діяльності» у психології / В. П. Москалець // Вісник Національного університету оборони України 4 (41) /2014. – С.268-273.

5. Організація психологічної підготовки особового складу підрозділів Сухопутних військ: Навчально-методичний посібник / За ред. Г.П. Воробйова. – Львів: АСВ, 2012. – 430 с.

6. Сиротенко В. П. Психологічні особливості дій підрозділів спеціального призначення МВС в екстремальних ситуаціях / В. П. Сиротенко // Збірник наукових праць К-ПНУ ім. І.Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Проблеми сучасної психології. Випуск 9. – К., 2010. – С.478-483.

7. Яковенко С.І. Психічна стійкість військовослужбовців до впливу екстремальних чинників / С.І. Яковенко, Т.М. Яковенко. — К.: КВГІ, 2008. — 265 с.